

Utrechtse Energieagenda's

- 1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden
- 2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen
- 3. Gebiedsgerichte aanpak
- 4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix
- 5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen
- 6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop
- 7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen
- 8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda
- 9. Monitoring en verantwoording
- 10. Middelen

Inhoudsopgave

Voor u liggen de Utrechtse Energieagenda's. Deze agenda's zijn een vervolg op het Energieplan 'Utrecht: Energiek middelpunt van het land' en de duiding daarop vanuit de gemeente. De Energieagenda's beschrijven de doelen en activiteiten van de gemeente op het gebied van energie en duurzaamheid, de partners met wie wij willen samenwerken en de resultaten die wij samen met hen willen bereiken.

- 1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden..... 3
- 2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen 8
- 3. Gebiedsgerichte aanpak 13
- 4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix 16
- 5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen 19
- 6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop..... 23
- 7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen 25
- 8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda 27
- 9. Monitoring en verantwoording..... 29
- 10. Middelen 31

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

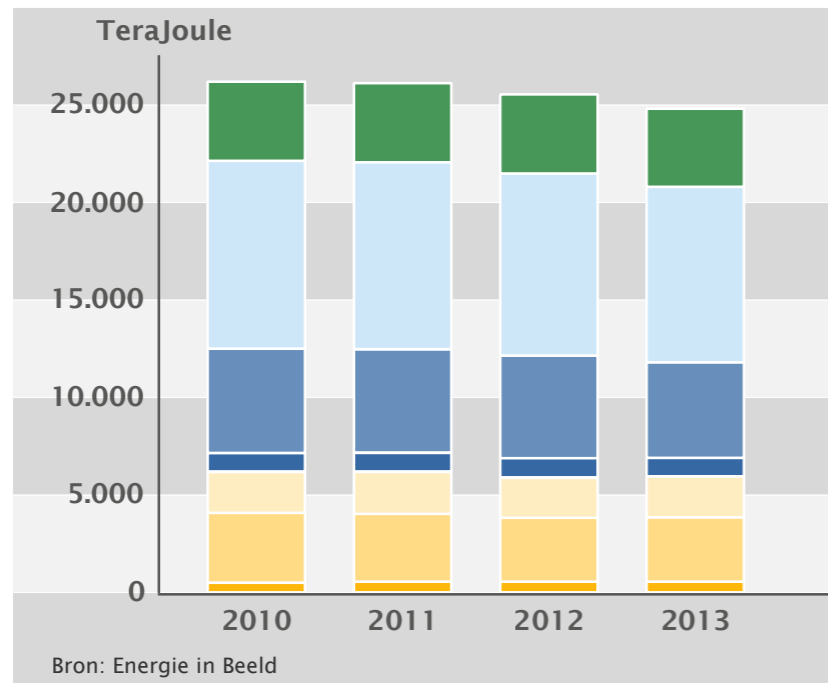
10. Middelen

1. De Utrechtse ambities en mogelijkheden

Energiegebruik per sector

Waar staan we nu?

- ✓ In Utrecht geven we per jaar ruim 400 miljoen euro uit aan energie.
- ✓ Het energiegebruik daalde in de periode 2010-2013 met 5%.
- ✓ De totale CO₂ emissies daalden in dezelfde periode met 5% en met 9% per inwoner. De daling per inwoner was groter dan die voor het totaal, door een groei in inwoners van 5%.
- ✓ Wekten hernieuwbare energiebronnen, met name warmte- en koudeopslag en zonnepanelen eind 2013 1% van het finale energiegebruik op.
- ✓ Stond er eind 2014 ruim 9 MWp aan zonne-energievermogen opgesteld en waren bijna 4.000 daken (2,5% van het totaal beschikbare aantal) belegd met zonnepanelen.

Waar willen we naar toe?

- ✓ Utrecht heeft de ambitie om in 2030 klimaatneutraal te zijn.
- ✓ Doelstellingen voor 2020 zijn:
  - ✓ 30% CO₂-reductie ten opzichte van 2010
  - ✓ 20% van het totale energieverbruik wordt duurzaam opgewekt
  - ✓ 10% van de daken belegd met zonnepanelen
- ✓ Zoals meermaals aangegeven zijn deze doelstellingen zeer ambitieus en vergen grote inspanning om deze te realiseren. Ook het landelijk beeld is dat het op dit moment moeilijk is om de doelstellingen te halen (zie de recent gepubliceerde [Nationale Energieverkenning](#)).
- ✓ 30% CO₂ emissie reductie per inwoner en 10% van de daken belegd met zonnepanelen in 2020 achten wij haalbaar in een stad die groeit naar circa 400.000 inwoners. Utrecht wil echter voorop blijven lopen en we blijven bovenstaande doelstellingen hanteren als onze ambities.

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

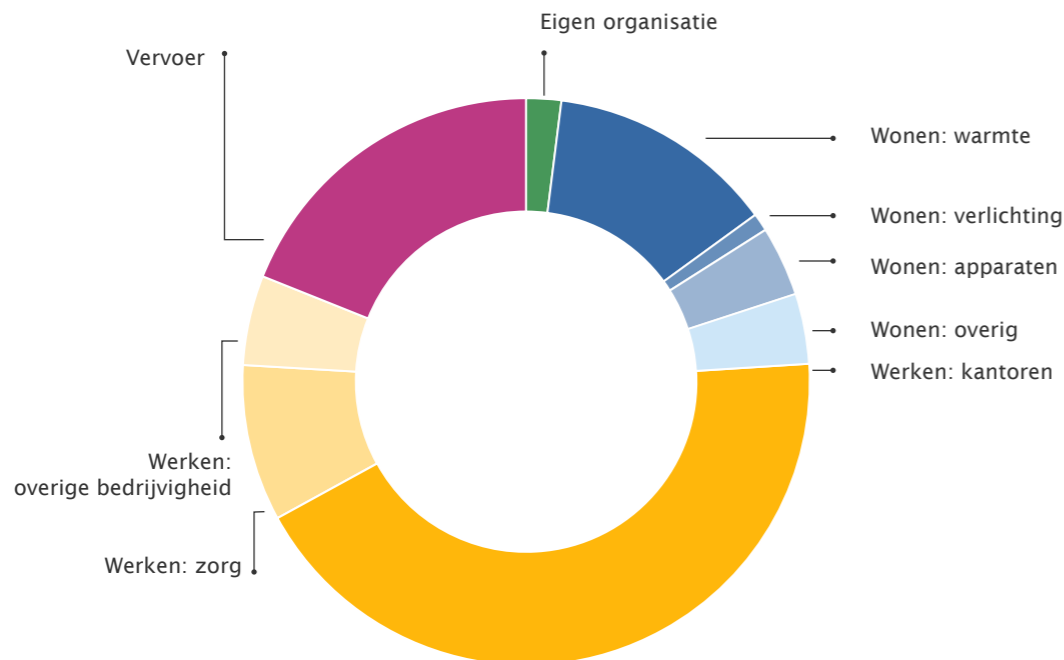
8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

Wat is onze invloed?

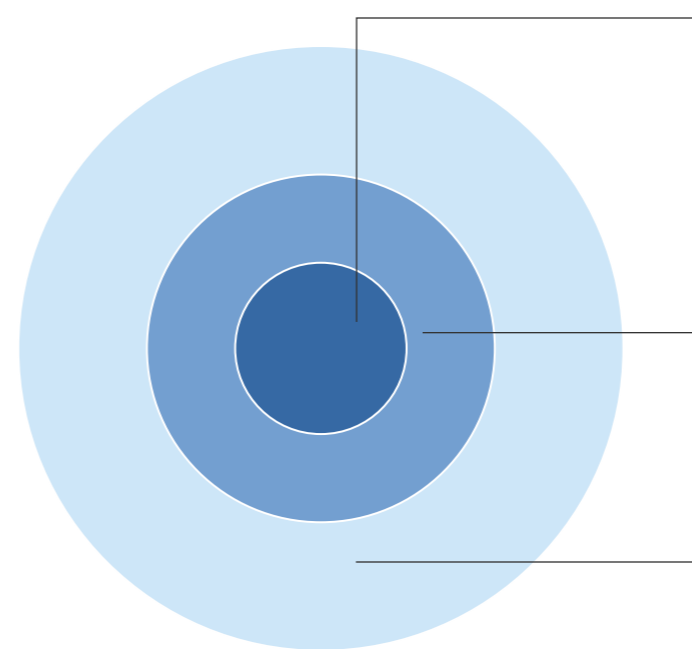
Onderstaande geeft de verdeling van de CO₂-emissies over de verschillende sectoren en activiteiten in Utrecht. Meer dan de helft van de emissies vinden plaats bij werken, met name kantoren en zorg. Figuur 2 schets onze mate van invloed op de omvang van de CO₂ emissies.

Bijdrage verschillende sectoren en activiteiten aan CO₂ emissies in Utrecht

Deze energie-agenda's bevatten:

- ✓ **Voor de cirkel van controle:** een uitvoeringsagenda met de projecten die wij uitvoeren.
- ✓ **Voor de cirkel van invloed:** de samenwerkingsagenda's waar wij op inzetten om met stakeholders aan de slag te gaan met verschillende aspecten van de energietransitie.
- ✓ **Voor de cirkel van lobby & kennisontwikkeling:** een lobbyagenda en kennisagenda om mogelijkheden te scheppen die er nu niet of onvoldoende zijn.

Cirkel van controle: emissies die we als gemeentelijke organisatie zelf kunnen beïnvloeden

- Verduurzaming eigen organisatie
- Handhaving Wet Milieubeheer bij bedrijven

Cirkel van invloed: emissies die we kunnen reduceren als wij ons maximaal inzetten en partners zich eveneens maximaal committeren

- Stimulering particuliere woningeigenaren (vooral verhuizers en klussers)
- Corporatie woningen naar gemiddeld label B
- Meerderheid kantoren en zorginstellingen gaan substantiële reductie realiseren
- Vergroening stadsverwarming
- 10% daken belegd met zonnepanelen

Cirkel van lobby & kennisontwikkeling: emissies waarvoor we afhankelijk zijn van (met name) landelijke ontwikkelingen zoals

- Verdere vergroening van de elektriciteitsvoorziening
- Apparaten
- Mobiliteitsbeleid

Mate van invloed die de gemeente Utrecht heeft op de omvang van de CO₂ emissies

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

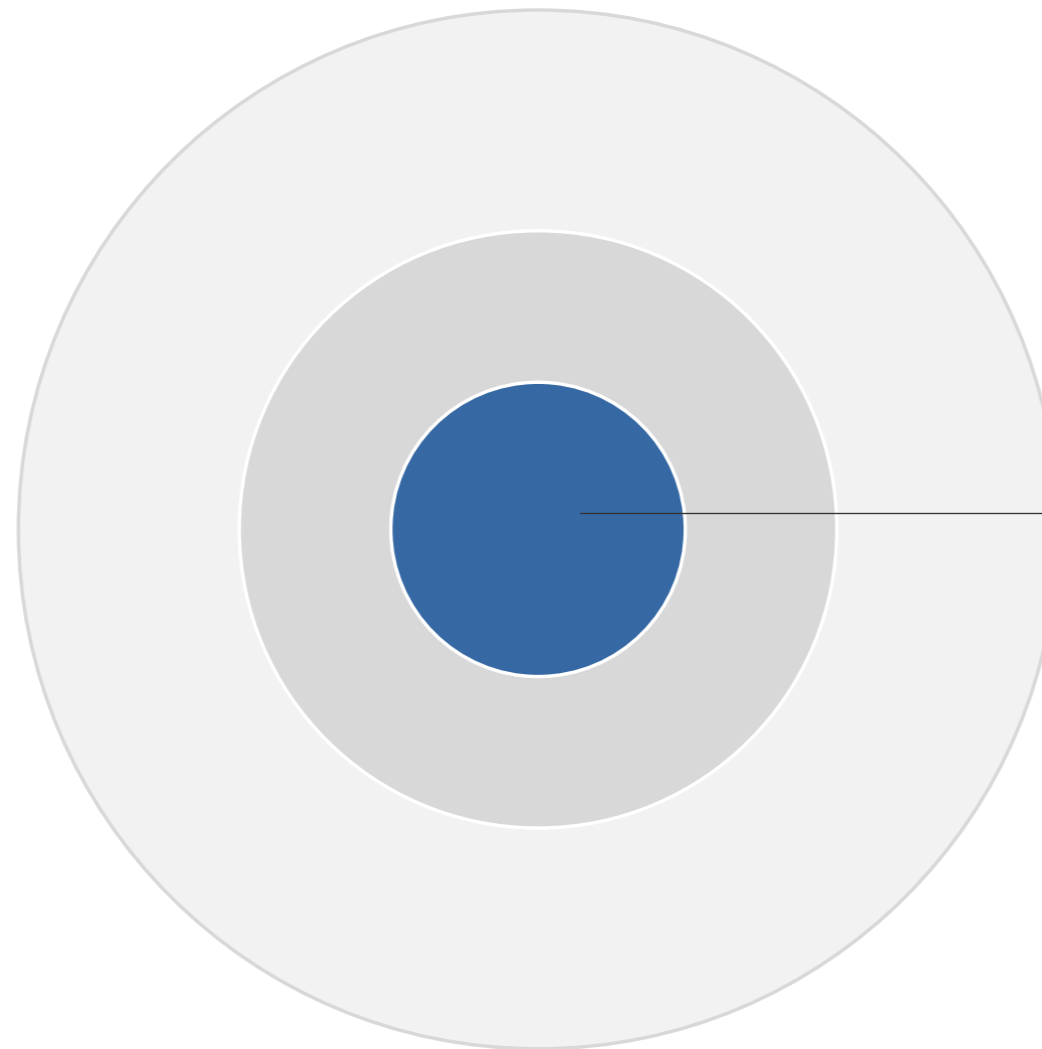
Waar bouwen we op voort?

We bouwen voort op het Energieplan, de duiding daarop door het college als ook de Beleidsevaluatie van het Programma Utrechtse Energie 2011-2014. Verder nemen we ervaringen uit bestaande projecten en het netwerk van stakeholders opgebouwd in de periode 2011-2015 mee.

A: Cirkel van Controle

Cirkel van controle: emissies die we als gemeentelijke organisatie zelf kunnen beïnvloeden

- Verduurzaming eigen organisatie
- Handhaving Wet Milieubeheer bij bedrijven

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

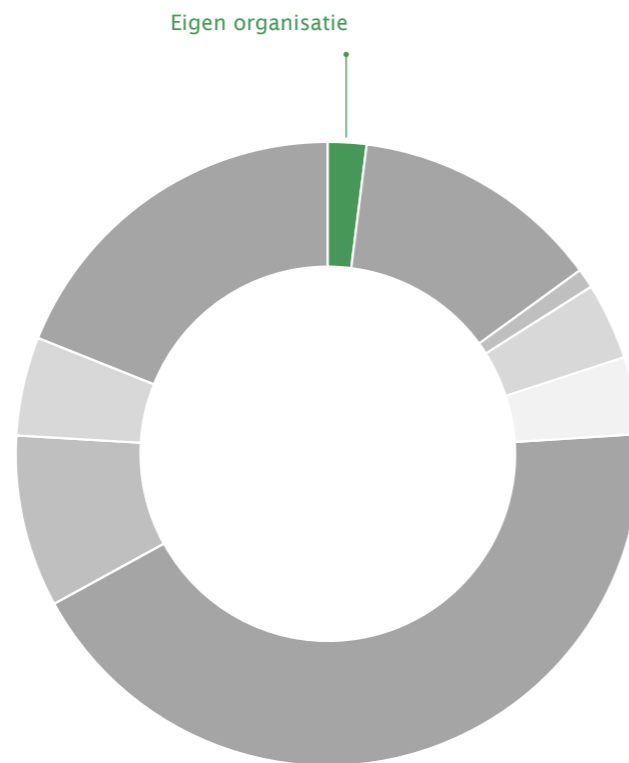
10. Middelen

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

Bijdrage van de eigen organisatie aan de CO₂ emissies in Utrecht

Eigen gebouwen

- ✓ Als gebouweigenaar geven we het goede voorbeeld door energie te besparen en duurzame energie toe te passen in onze eigen gebouwen. De verduurzaming van 350 gebouwen is beschreven in het Uitvoeringsprogramma energiezuinige gemeentelijke gebouwen (brief van 11 februari 2014 met kenmerk 14.004123).
- ✓ Bij nieuwbouw- en grootschalige renovatieprojecten plaatsen we zoveel mogelijk zonnepanelen.

Eigen gebouwen: resultaten

Eind 2016

- ✓ Is 10% van de gemeentelijke daken belegd met zonnepanelen.
- ✓ Is voor 100 gemeentelijke gebouwen een energiemaatwerk advies opgesteld.

Eind 2020

- ✓ Zijn voor 344 gemeentelijke gebouwen energiemaatwerk adviezen opgesteld.
- ✓ De uitvoering van de energiemaatregelen zijn opgenomen in het Duurzaam Meerjaren Onderhouds Programma (DMJOP), resulterend in een energiebesparing van gemiddeld 30%.

Eigen instrumenten

Als gemeente stimuleren we met toepassing van wet- en regelgeving energiebesparing en inzet van duurzame energie.

✓ Handhaven op de Wet Milieubeheer:

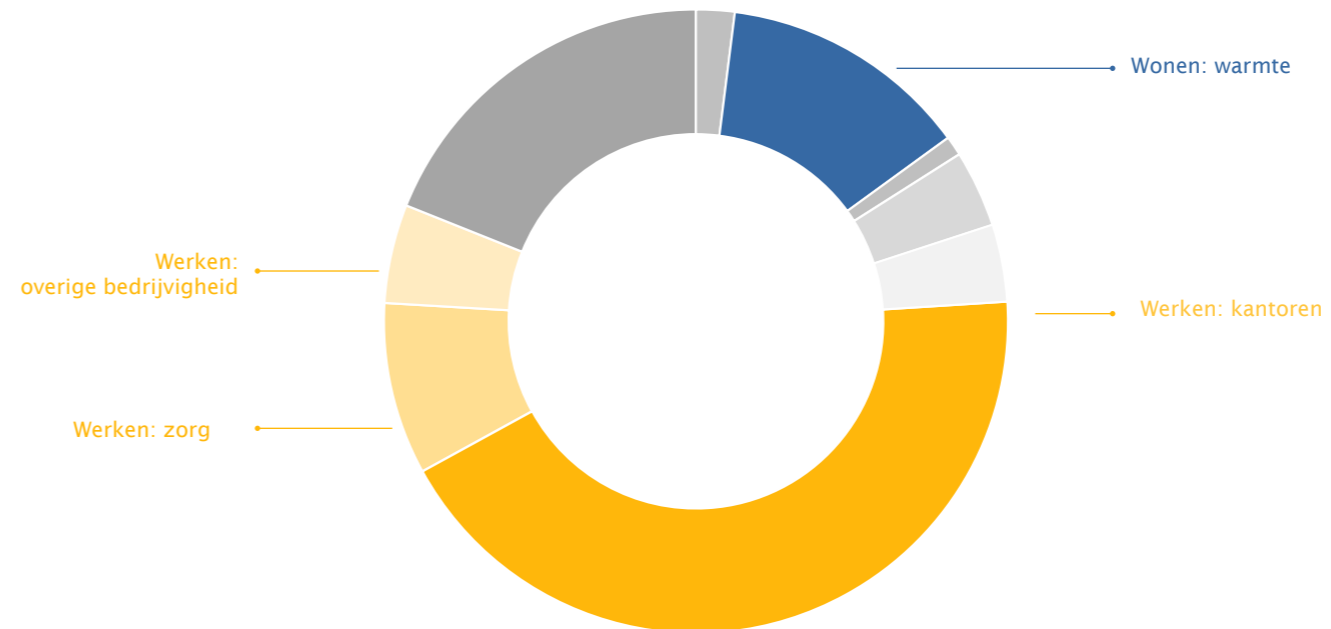
De gemeente houdt actief toezicht op de Wet milieubeheer bij midden- en grootverbruikers (eind 2015 zijn 600 bedrijven bezocht voor een eerste bezoek); zij zijn wettelijk verplicht om alle energiebesparingsmaatregelen te nemen met een terugverdientijd van vijf jaar of minder. We zetten deze aanpak voort.

✓ Handhaven op de bouwplaats:

Als gemeente handhaven we op de geleverde prestaties op de bouwplaats (EPC/EnergiePrestatieCoëfficiënt). We controleren steekproefsgewijs de voorgenomen energieprestatie versus de gerealiseerde EPC van opgeleverde nieuwbouwwoningen.

✓ Nieuwbouw Energieneutraal:

De gemeente neemt een hogere waardering op voor energieneutrale nieuwbouw in de EMVI criteria wanneer de gemeente eigenaar is van de grond die zij uitgeeft voor woningbouw. Gemiddeld worden er per jaar 2.000 nieuwbouwwoningen in Utrecht opgeleverd waarvan de helft uit eigen gronduitgifte. Het gebouwgebonden energiegebruik van een woning met een EPC van 0 ligt gemiddeld circa 20% lager dan bij een woning met een EPC van 0,4 (huidige norm).

CO₂ emissies die beïnvloed worden door inzet van door wet-en regelgeving

✓ Duurzaam inkopen

De afgelopen jaren kocht de gemeente Utrecht jaarlijks voor ruim € 500 miljoen in. De gemeente betreft bij het inkoopproces o.a. het Ambitieweb¹, waarin energie als apart criterium is opgenomen. Verder past de gemeente de CO₂ prestatieladder toe bij relevante projecten op het gebied van infrastructuur (grond-, weg- en waterbouw).

✓ Welstand

De Commissie Welstand en Monumenten adviseert het college van burgemeester en wethouders over aanvragen van een omgevingsvergunning. Zij stelt zich constructief op bij toepassing van zonnepanelen en renovaties voor nul-op-de-meter.

✓ Omgevingswet

De nieuwe Omgevingswet (vanaf 2018) biedt ons de mogelijkheid om duurzaamheidsaspecten onderdeel van de afwegingskaders te maken, naast de gebruikelijke ruimtelijk relevante aspecten.

Eigen instrumenten: resultaten

Eind 2016

- ✓ We bezoeken circa 200 bedrijven per jaar, waarbij zowel bedrijven die niet eerder zijn bezocht als bedrijven die de afgelopen vijf jaar zijn bezocht onderdeel uitmaken van het handhavingsprogramma. Ervaring leert dat bij een eerste bezoek aan bedrijven een gemiddelde energiebesparing van 10% kan worden bereikt.
- ✓ Bij aanbestedingsprocedures voor eigen gronduitgifte hanteert de gemeente een hogere waardering voor duurzaamheid/ energiezuinigheid.

Eind 2020

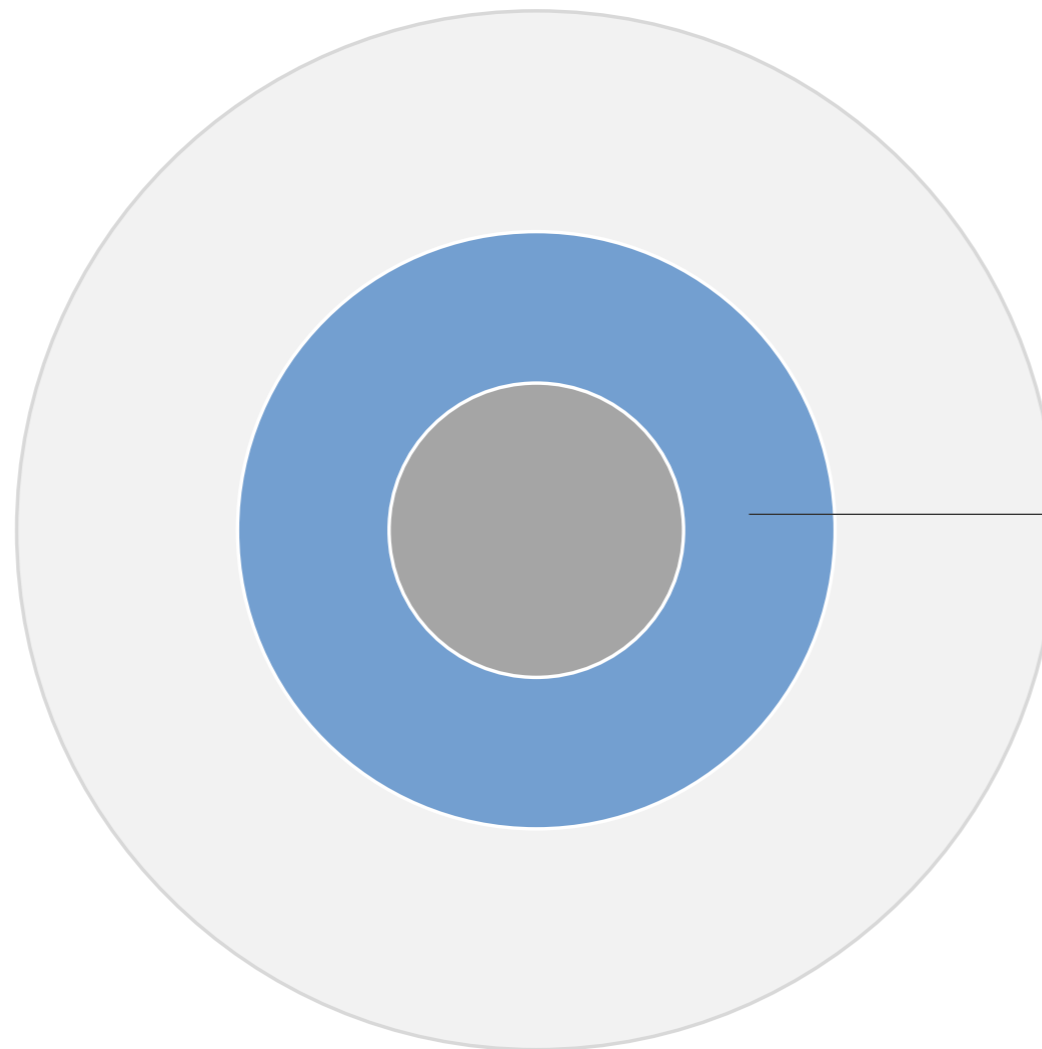
- ✓ Zijn minimaal 1600 bedrijven onder de Wet Milieubeheer minimaal één keer bezocht vanuit handhaving, waarbij per bedrijf een minimale besparing van 10% wordt gerealiseerd.

¹ Zie o.a. Gemeente Utrecht (2015) Nota Inkoop 2015-2019.

B: Cirkel van Invloed

Cirkel van invloed: emissies die we kunnen reduceren als wij ons maximaal inzetten en partners zich eveneens maximaal committeren

- Stimulering particuliere woningeigenaren (vooral verhuizers en klussers)
- Corporatie woningen naar gemiddeld label B
- Meerderheid kantoren en zorginstellingen gaan substantiële reductie realiseren
- Vergroening stadsverwarming
- 10% daken belegd met zonnepanelen

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

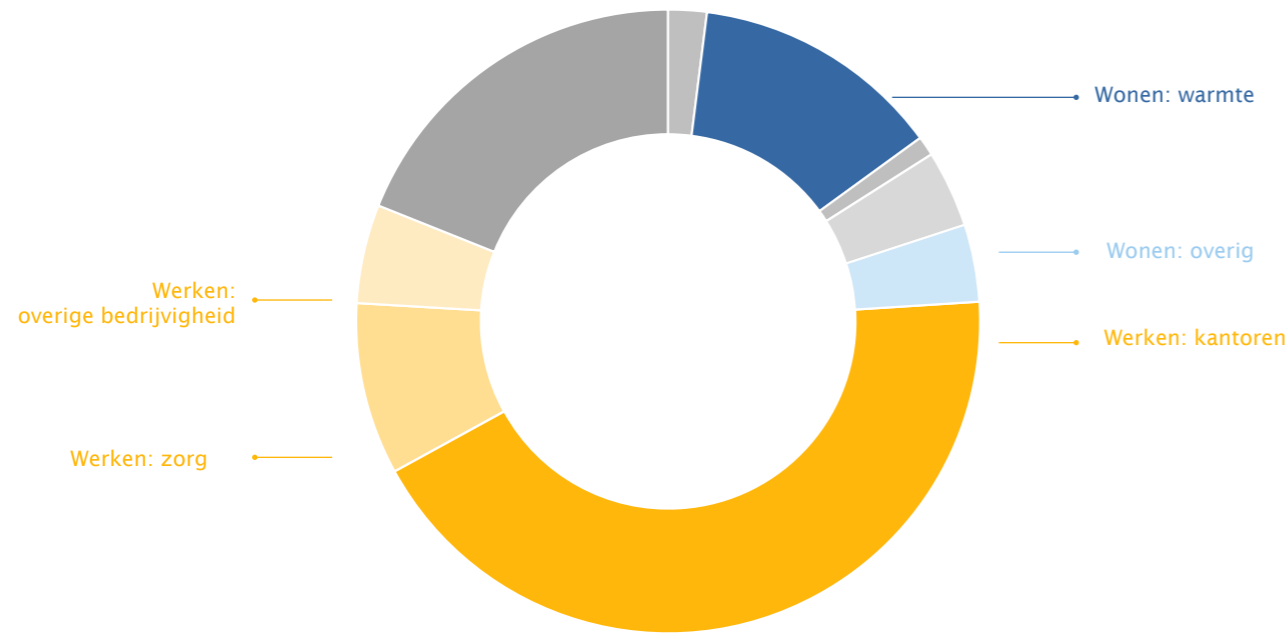
6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

CO₂ emissies die beïnvloed worden door structurele samenwerking

Structureel samenwerken

- ✓ De uiteindelijke energiebesparing en het gebruik van duurzame bronnen worden gerealiseerd bij en door de energiegebruikers, gevoed door aanbieders en intermediairs.
- ✓ Om de doelen uit het Energieplan te behalen is samenwerking met die energiegebruikers, marktpartijen, kennisinstellingen en andere overheden essentieel.
- ✓ We maken samenwerkingsafspraken met partners in de stad zodat we beiden onze ambities kunnen realiseren. Uitgangspunten hierbij zijn gezamenlijk eigenaarschap, een planmatige aanpak en een duidelijk eindresultaat.
- ✓ Onze rol als gemeente varieert in de coalities van actief samen een project trekken met (financiële) middelen en expertise tot minimale varianten zoals het inbrengen van een netwerk.

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

3. Gebiedsgerichte aanpak

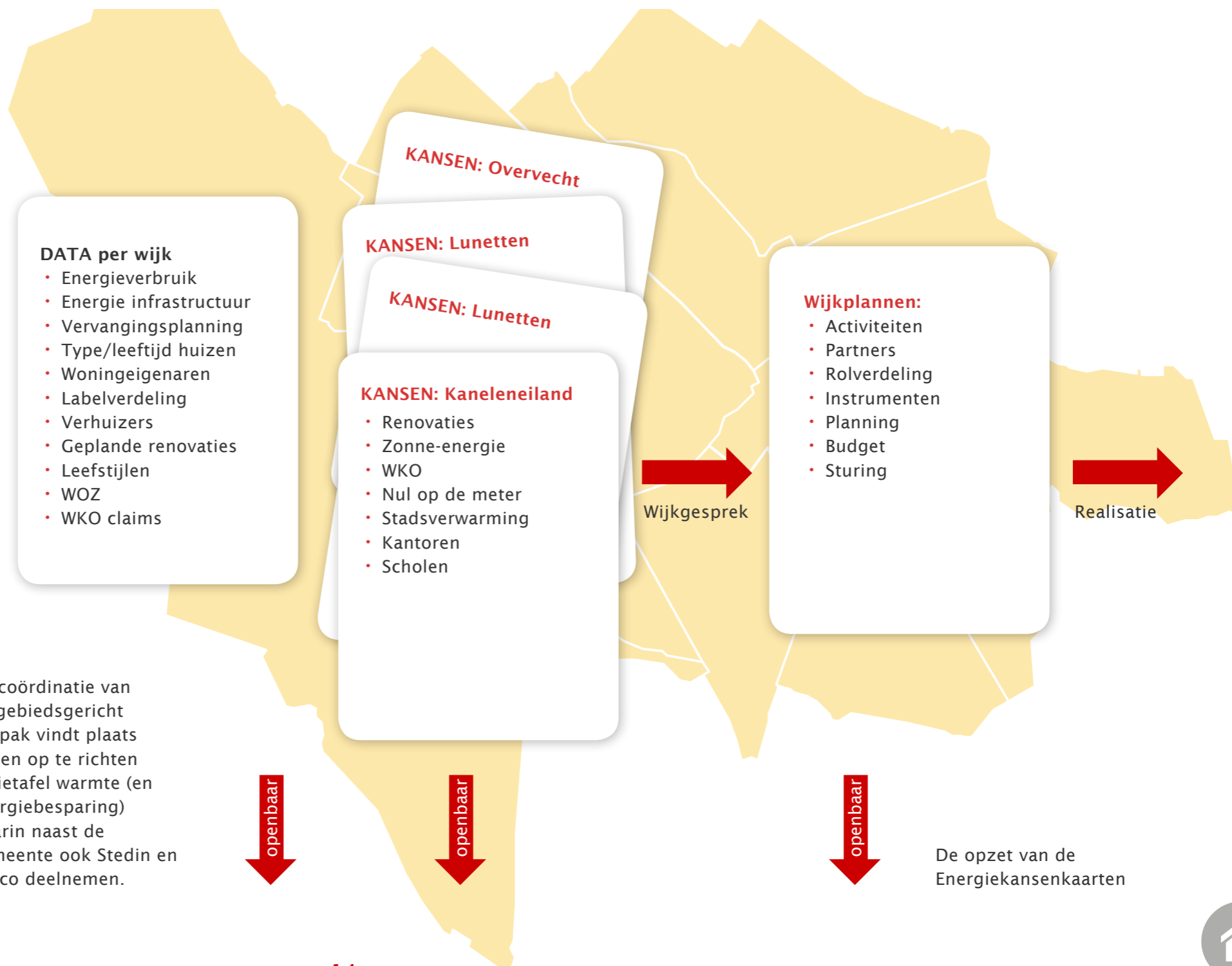
Utrechtse Energieagenda's

- 1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden
- 2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen
- 3. Gebiedsgerichte aanpak
- 4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix
- 5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen
- 6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop
- 7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen
- 8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda
- 9. Monitoring en verantwoording
- 10. Middelen

Energiekansenkaarten

- ✓ Om een strategie uit te zetten voor de energietransitie in Utrecht brengen we per (samenhangend) gebied de relevante eigenschappen in beeld in energiekansenkaarten.
- ✓ Daarbij kijken we zowel naar energie besparen, de inzet van duurzame energiebronnen, de combinatie daarvan in smart grids, de uitfasering van fossiel gas en de mogelijke inzet van warmte. Hierbij horen ook verbeteringen en een toekomstbeeld van de stadsverwarming.
- ✓ Marktpartijen kunnen de 'energiekansenkaarten' gebruiken om hun aanbod vorm te geven en gerichte aanbiedingen te ontwikkelen voor bewoners en bedrijven.

- ✓ De coördinatie van de gebiedsgericht aanpak vindt plaats in een op te richten regietafel warmte (en energiebesparing) waarin naast de gemeente ook Stedin en Eneco deelnemen.

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

Wij zoeken samenwerking met:

- ✓ Stedin als eigenaar en beheerder van de gasleidingen en elektriciteitskabels
- ✓ Eneco als eigenaar van het stadsverwarmingsnetwerk
- ✓ Woningbouwcorporaties & grote vastgoedeigenaren

Gericht op het:

- ✓ Opstellen van 'Energiekansenkaarten' per wijk
- ✓ Het aanjagen van energieneutrale wijken in Utrecht; ontwikkelen van smart grids
- ✓ Versterken van het aanbod 'stadsverwarming', door te werken aan i) meer keuzevrijheid voor afnemers in aanbieders en producten, ii) grotere transparantie en differentie in tarieven, iii) betere service en betere prikkels voor energiebesparing.

Met de volgende resultaten:

Eind 2016

- ✓ Voor 10 wijken in Utrecht zijn energiekansenkaarten gemaakt en openbaar toegankelijk.
- ✓ Is in één wijk in Utrecht een start gemaakt met het opstellen van een actieplan om de wijk (op termijn) energieneutraal te maken.
- ✓ Is de regietafel warmte met Stedin en Eneco operationeel.
- ✓ Een start gemaakt met iconprojecten in het stationsgebied en het Utrecht science park
- ✓ Is een start gemaakt met het opschalen en uitbreiden van het project in Lombox.

Eind 2020

- Zijn in 10 wijken in Utrecht actieplannen opgesteld om tot een energieneutrale wijken te komen. De uitvoering van deze plannen is gestart en heeft tot de eerste resultaten geleid. Het aardgas en warmtegebruik in de gebouwde omgeving is verantwoordelijk voor ongeveer 40% van het energieverbruik.

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

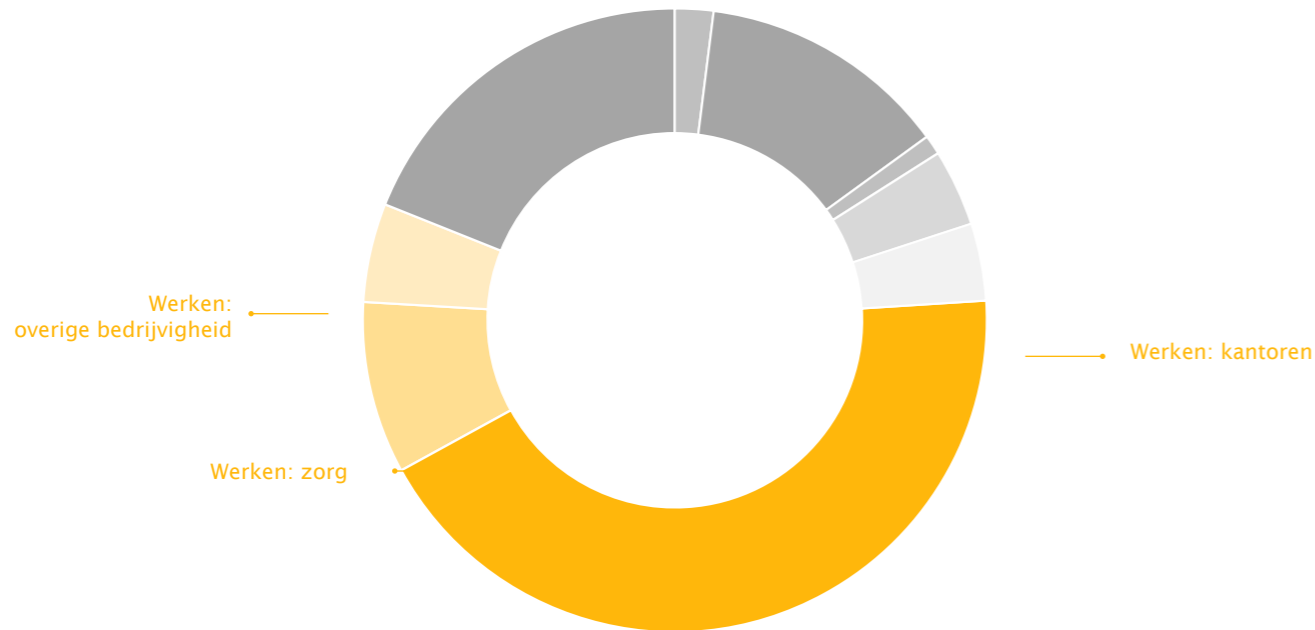
10. Middelen

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

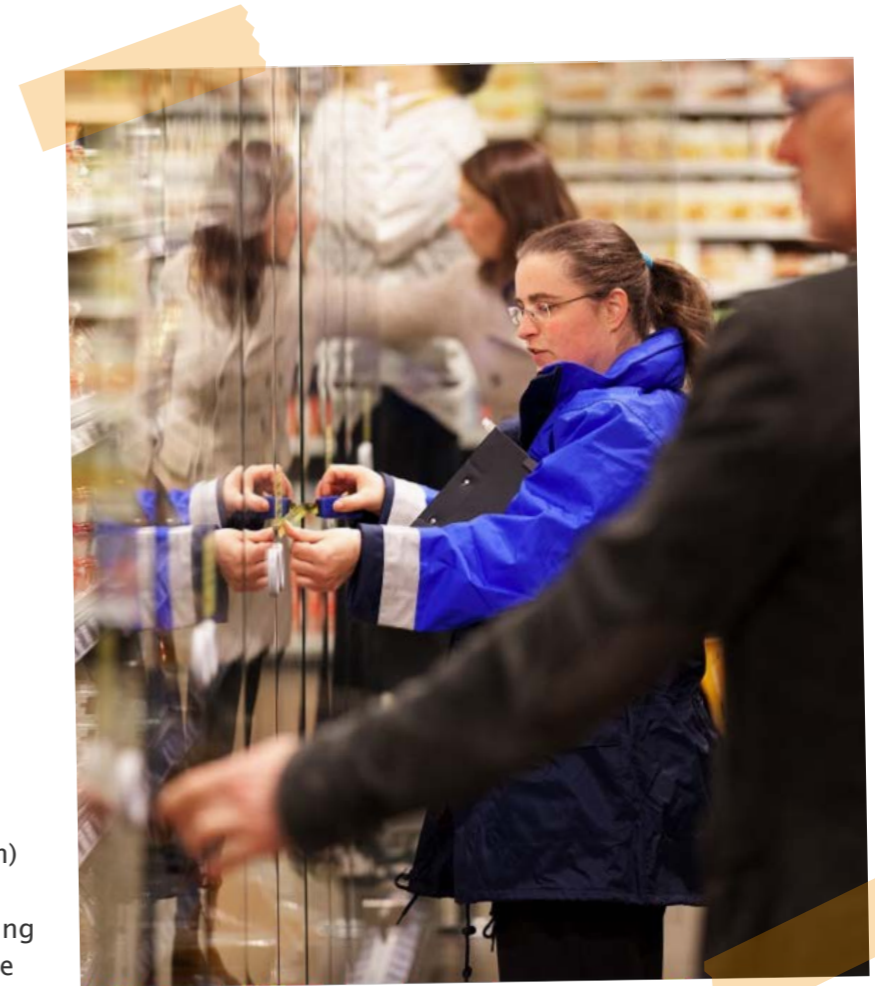
CO₂ emissies die beïnvloed worden door samenwerking rond werken

Het bedrijfsleven in Utrecht

- ✓ Is verantwoordelijk voor 81% van het elektriciteitsverbruik en 60% van het gasverbruik in Utrecht.
- ✓ Kende eind 2014 bijna 33.000 vestigingen, waarvan bijna 90% met minder dan vier medewerkers². Ruim 1.200 vestigingen zijn middel- en grootverbruikers, de overige zijn kleinverbruikers. Ruim 8.000 kleinverbruikers vallen onder de Wet Milieubeheer die hen verplicht alle maatregelen te nemen met een terugverdientijd van vijf jaar en minder.³ Sectoren met een groot aandeel in het energiegebruik zijn kantoren en zorg.

- ✓ Heeft in de afgelopen vier jaar te maken gehad met een mix van vrijwillige instrumenten (convenanten, financiële stimulering, informatie over mogelijkheden) en handhaving (Utrechtse mix). Dit heeft bij een deel van de bedrijven geleid tot een aantoonbare versnelling van energiebesparing en de toepassing van duurzame energiebronnen.

² utrecht.buurtmonitor.nl ³ Bron: VTH

Vanuit de afgelopen jaren nemen wij het volgende mee:

- ✓ De afgelopen jaren hebben we met bedrijvencollectieven gewerkt aan energiebesparing en hebben bijna 2000 bedrijven bereikt. Deze aanpak blijkt effectief omdat hiermee in één keer een grote groep wordt aangesproken (schaalgrootte) en bedrijven elkaar kunnen inspireren (bijvoorbeeld bij de Energiecoöperatie op Lage Weide). We gaan door met die branches en ondernemersverenigingen die successen van de afgelopen jaren willen voortzetten.
- ✓ We hebben gemerkt dat veel trajecten lang duren en aandacht blijven vragen van de individuele ondernemers. Daarnaast staat energiebesparing niet binnen het hele bedrijf op de agenda, bv alleen bij het facilitair management en niet bij directie en werknemers. Er moet een 'aanjager' blijven om het onderwerp bij bedrijven op de agenda te houden en ervoor te zorgen dat uiteindelijk investeringen in energiebesparing en duurzame energieproductie worden gerealiseerd.
- ✓ We hebben gemerkt dat het belangrijk is wie het gesprek aan gaat met en binnen bedrijven. Bedrijven die collega-ondernemers inspireren met succesverhalen ('peers') zijn het meest effectief. Daarnaast leert de ervaring dat adviseurs die bedrijven bezoeken de taal van ondernemers moeten spreken en de branche moeten kennen. Zo blijkt dat het Energiefonds een interessante gesprekspartner is. We zoeken daarom meer contact met het Energiefonds en 'peers'.
- ✓ Ervaring leert dat we voor verdere verduurzaming van het bestaande kantorenvastgoed behalve met huurders ook structureel in contact moeten komen met grote vastgoedeigenaren van kantoren. We streven naar een gezamenlijke aanpak binnen de G4.

- ✓ Veel zorginstellingen zitten door gewijzigd overheidsbeleid in een transitie. Dit heeft (grote) consequenties voor hun vastgoed, maar biedt ook kansen voor verduurzaming waar wij op aan willen sluiten.

Wij zoeken samenwerking met:

- ✓ Bedrijfs- en ondernemersverenigingen
- ✓ Individuele bedrijven en instellingen
- ✓ EBU
- ✓ Vastgoedeigenaren en grote individuele (zorg) vastgoedeigenaren.
- ✓ Aanbieders zoals installateurs en Energy Service Companies (Esco's).

Gericht op het:

- ✓ Realiseren van energiebesparende maatregelen volgens de Wet Milieubeheer door te stimuleren, faciliteren (energiefonds, energiescans, wko-loket, taskforce zonne-energie) en handhaven waar nodig.
- ✓ Realiseren van energiebesparing en duurzame energieopwekking, ook voorbij de verplichtingen van de Wet milieubeheer.
- ✓ Vergroten van de bewustwording bij ondernemers, werknemers en klanten over hun eigen energiegebruik bijvoorbeeld door het gebruik van benchmarks en bedrijfsgesprekken
- ✓ Gebruik van 'peers' die hun branche-, sector- en buurtgenoten inspireren en stimuleren om duurzaamheid op de agenda te zetten in hun bedrijf.
- ✓ Organiseren of initiëren van collectieve aanbiedingen/samen met aanbiedende partijen.

Met de volgende resultaten:

Eind 2016:

- ✓ Inspirerende voorbeeldprojecten en successen worden actief gedeeld met collega ondernemers (ambassadeurs) binnen verschillende sectoren kantoren, zorg, MKB, horeca en detailhandel op basis van benchmarks en CO₂-tools.
- ✓ Minimaal 25% van de bezochte bedrijven besparen meer energie dan het wettelijke minimum.
- ✓ Hebben we samen met een aantal van de grootste vastgoedeigenaren in de stad een actieplan gemaakt om hun vastgoed te verduurzamen.

Eind 2020

- ✓ Alle bedrijven die in de categorie midden- en grootverbruik vallen hebben energiebesparende maatregelen genomen.
- ✓ Ruim 5.000 kleinverbruikers die vallen onder de Wet Milieubeheer hebben maatregelen genomen.

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

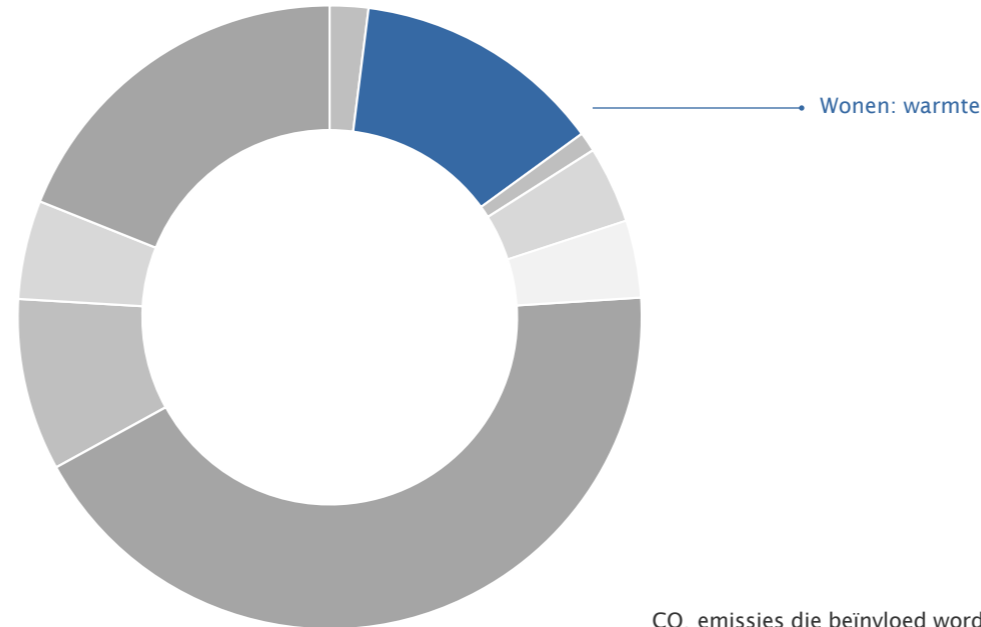

In Utrecht:

- ✓ Staan eind 2015 147.500 woningen die samen circa 30% van de CO₂-uitstoot in de stad genereren. Van de woningen is (data uit 2014): 48% een koopwoning, 39% in bezit van een woningcorporatie en 13% in bezit van een particuliere verhuurder. Van de koopwoningen is circa 30% van de woningen onderdeel van een VVE.
- ✓ Ligt het verbruik per woning onder het Nederlands gemiddelde. Oorzaak is dat Utrecht meer dan gemiddeld gestapelde woningen en kleinere huishoudens heeft.
- ✓ Heeft ongeveer 32% van de woningen een geregistreerd energielabel met als gemiddelde D. Van de voorlopige labels heeft 56% van de woningen een energielabel E of slechter.
- ✓ Worden naar verwachting in verband met de bevolkingsgroei ongeveer 2.000 nieuwbouwwoningen per jaar bijgebouwd. Ondanks de stevige nieuwbouwproductie is de gemiddelde woning in Utrecht 50 jaar oud.
- ✓ Zijn bijna 4.000 daken belegd met zonne-energie; 2,5% van alle Utrechtse daken.

Vanuit afgelopen jaren nemen wij het volgende mee:

- ✓ Het einddoel energieneutraal (waarbij totaal opgewekte energie over het jaar gelijk is aan nul) of nul-op-de-meter (waarbij er geen energierekening meer is) is niet voor iedereen direct binnen bereik. Een (no regret) aanpak in stappen moet ook tot de mogelijkheden behoren.
- ✓ We onderscheiden bij particuliere woningeigenaren verschillende doelgroepen: Verhuizers (onderscheid tussen starters en doorstromers); klussers en zittenblijvers. Doorstromers en (grote) klussers zijn het meest ontvankelijk voor grootschalige stappen direct naar energieneutraal of nul-op-de-meter.
- ✓ Het herhaald onder de aandacht brengen van een product of dienst biedt een grotere kans dat dit product als logisch en passend wordt gezien. Daarvoor moeten

CO₂ emissies die beïnvloed worden door samenwerking rond wonen

- meerdere kanalen worden ingezet (waaronder verwarmingsmonteurs, hypotheekverstrekkers, hun eigen aannemers, bouwmarkten, burens en makelaars) en passende financiële producten op de markt komen.
- ✓ Het organiseren van een passend aanbod en een goede overdracht van de adviseurs naar de bouwbedrijven en aannemers in Utrecht is op dit moment nog onvoldoende. Aannemers zijn nog niet gewend om klanten te benaderen met klantvriendelijke proposities en wachten nog veel af.
  - ✓ De woningcorporaties zijn bereid om meer te investeren in duurzaamheid en gaan experimenten (zoals met nul-op-de-meter) niet uit de weg. De financiële ruimte voor corporaties om te investeren in duurzaamheid is echter beperkt.

Wij zoeken samenwerking met:

- ✓ Woningbouwcorporaties
- ✓ Particuliere verhuurders
- ✓ Energieambassadeurs
- ✓ Woningeigenaren en VVE's
- ✓ Bouwbedrijven en aannemers
- ✓ Banken, financiers en fondsen
- ✓ Installateurs (brancheverenigingen)
- ✓ Bouwmarkten
- ✓ Makelaar en taxateurs

Gericht op het:

- ✓ Op de markt brengen van een passend totaalpakket voor energiebesparing met nul-op-de-meter als ambitie gericht op:
  - Een goede aansluiting van advies op offerte: bijvoorbeeld aanbod van offertes van bouwbedrijven bij een hypotheekadviseur
  - Goede 'ontzorgingspakketten' van bouwbedrijven, zoals alternatieve huisvesting bij grootschalige verbouwing, leaseconcepten, totaalpakketten voor advies, renovatie en financiering.

- Onder de aandacht brengen van de mogelijkheden bij verschillende klantcontacten zoals hypotheekverstrekker, plaatsen van slimme meters of bouwmarkten.
- Passende producten voor financiering van renovaties richting nul-op-de-meter.
- Het creëren van nieuwe werkgelegenheid in de stad.
- ✓ Vergroten van kennis over het energieverbruik en de interesse in energiebesparing, onder andere door de uitrol van slimme meters te benutten, wijkgesprekken en energieambassadeurs.

- ✓ Organiseren van collectieve inkoopacties van bijvoorbeeld zonnepanelen, LED verlichting, apparaten of renovaties.
- ✓ Het benutten van zonPV als opmaat naar het nemen van andere energiemaatregelen.

Met de volgende resultaten:

Eind 2016

- ✓ Is er voor 10% van de meest geschikte woningtypen verspreid over de Utrechtse wijken een passend aanbod ontwikkeld vanuit de bouwbedrijven, aannemers en installateurs gericht op grootschalige energiebesparing, financiering en ontzorgingspakketten.
- ✓ Zijn de eerste 10 woningen volgens NOM gerenoveerd en is de volgende serie woningen in voorbereiding.
- ✓ Is een aanpak ontwikkeld om de uitrol van de slimme meter (gepland in 2017) te benutten; kennis over het eigen energieverbruik en inzicht in besparingsmogelijkheden staat daarbij centraal.
- ✓ Is 5% van de daken belegd met zonne-energie

Eind 2020

- ✓ Is er voor 80% van de meest geschikte woningtypen verspreid over de Utrechtse wijken een passend aanbod ontwikkeld vanuit de bouwbedrijven, aannemers en installateurs gericht op grootschalige energiebesparing, financiering en ontzorgingspakketten.
- ✓ Is voor iedere soort doelgroep (verhuizers, starters, doorstromers, zitten blijvers) een benadering ontwikkeld vanuit bouwbedrijven, aannemers en installateurs gericht op grootschalige energiebesparing.
- ✓ Zijn bij 30% woningen energiebesparende maatregelen genomen waarvan een deel het einddoel energieneutraal of nul-op-de-meter hebben bereikt.
- ✓ Hebben woningbouwcorporaties maximaal aangespoord om hun doelstellingen uit het energieakkoord te realiseren: gemiddeld label B in 2020.
- ✓ Zijn minimaal 10% van de daken belegd met zonne-energie en daarnaast zijn er enkele (minimaal twee) grondgebonden toepassingen.

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

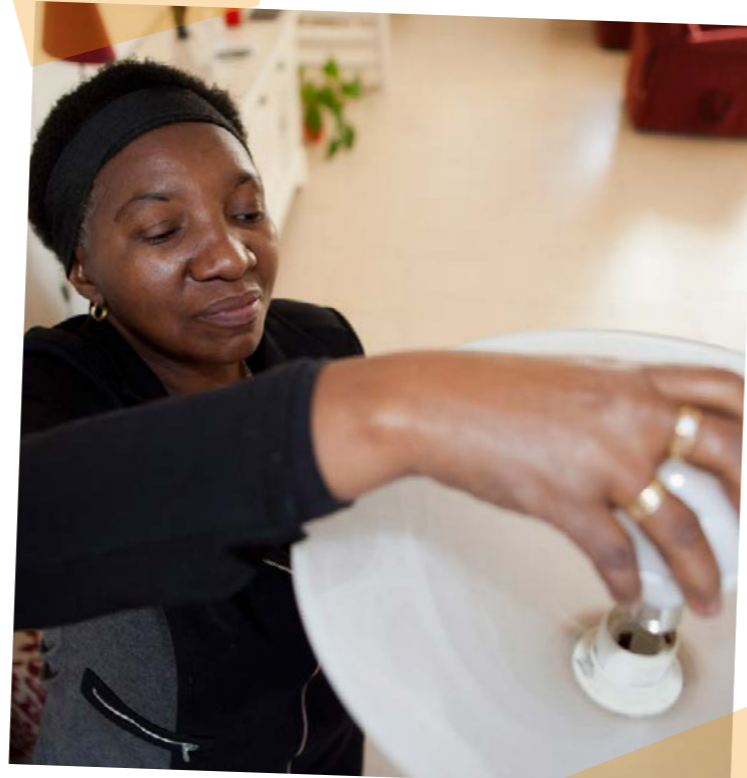
10. Middelen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

- ✓ In de stad bruist het al van de lokale initiatieven op wijk- en buurtniveau. Dit is onder andere zichtbaar in:
  - Een actief netwerk van energieambassadeurs in alle Utrechtse wijken;
  - Projecten gefinancierd vanuit het voormalige Utrechtse Energie initiatievenfonds. In totaal zijn inmiddels 23 projecten gefinancierd waarvan een aantal een landelijk niveau heeft bereikt (studentenwedstrijd) of is overgenomen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties (energieadvies voor huurders) of de gemeente zelf (energieconvenant met sportverenigingen).
  - De actieve ondernemersverenigingen die bezig zijn met energiebesparing.
- ✓ We willen lokale initiatieven blijven faciliteren en een platform bieden om anderen te inspireren en te enthousiasmeren. Zij zijn de voorhoede en zorgen voor groei van bewustzijn.

Vanuit de afgelopen jaren nemen wij het volgende mee:

- ✓ Energietransitie vereist een aanpak van boven – om de juiste omstandigheden te scheppen – en van onder, zodat bewoners en ondernemers de initiatieven nemen om gebruik te maken van die mogelijkheden.
- ✓ De impact van lokale initiatieven kan worden vergroot met hulp vanuit de gemeente door bijvoorbeeld het bijeenbrengen van initiatieven onderling, of actief te werken aan het wegnemen van wettelijke en financiële barrières. Het Utrechtse Energie Initiatievenfonds biedt een effectieve impuls om initiatieven van de grond te krijgen.
- ✓ Het stadsgesprek is succesvol geweest in het bewust maken en enthousiasmeren van bewoners.

Met de volgende resultaten:

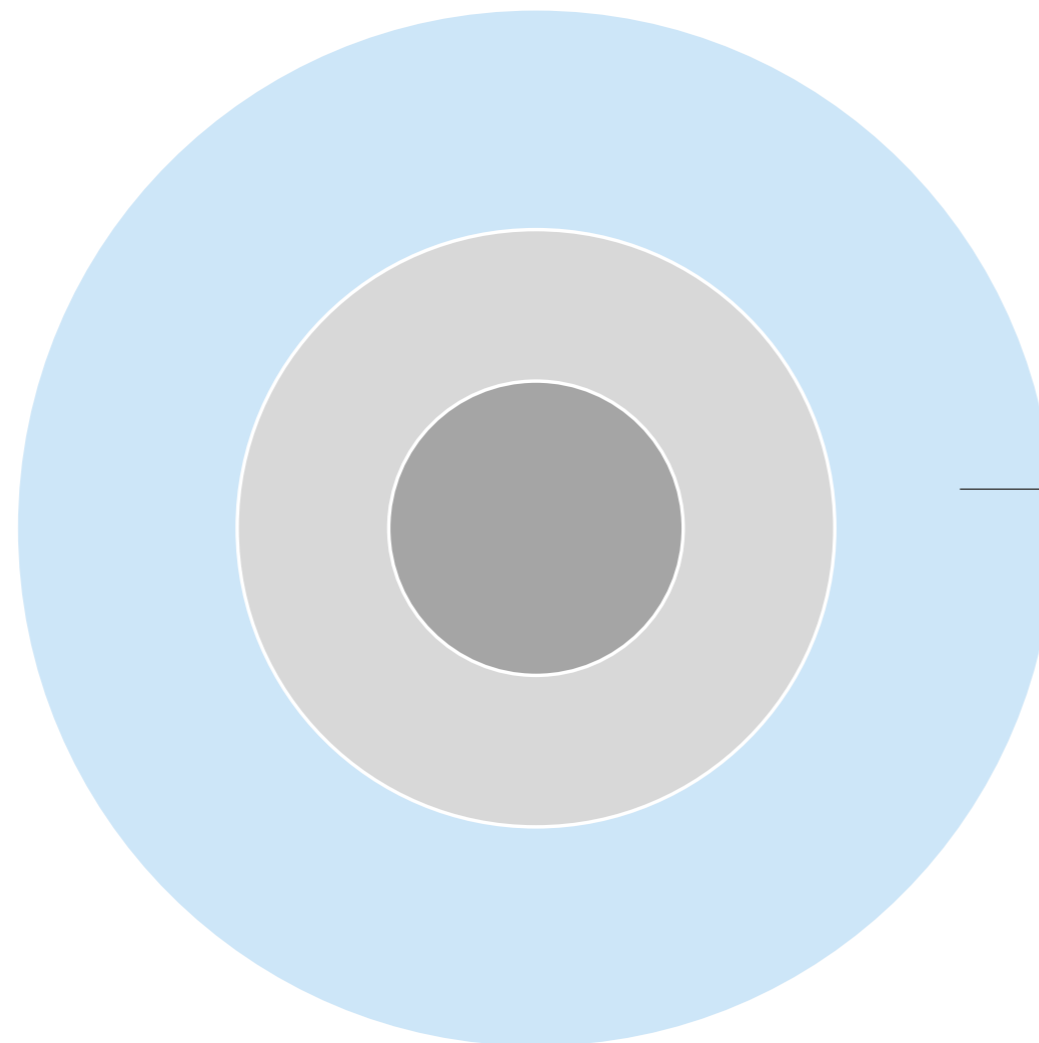
Eind 2016

- ✓ Is er een stimuleringsregeling voor initiatieven, waar jaarlijks minimaal 10 initiatieven door worden ondersteund.
- ✓ Is er een bewonersnetwerk en bedrijvennetwerk waarin kennis wordt gedeeld over energiebesparing en duurzame energie.
- ✓ Is ervaring opgedaan met minimaal een buurtgesprek en bedrijfsgesprek; heeft de terugkomdag voor de deelnemers aan het stadsgesprek plaatsgevonden

C: Cirkel van lobby en kennisontwikkeling

Cirkel van lobby & kennisontwikkeling: emissies waarvoor we afhankelijk zijn van (met name) landelijke ontwikkelingen zoals

- Verdere vergroening van de elektriciteitsvoorziening
- Apparaten
- Mobiliteitsbeleid

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

Utrecht is een stad rijk aan kennis. Kennisinstellingen zoals (hoge)scholen, universiteiten en partijen als RIVM en TNO hebben een belangrijke plek in de stad. Wij zien de rol voor onderwijs- en kennisinstellingen als volgt:

- ✓ **Als kennisinstelling.** Het Energieplan agendeert een aantal kennisvragen waaraan we samen willen werken met kennispartners in de stad.
- ✓ **Als opleidingsinstituut.** De beschreven maatregelen uit het Energieplan resulteren in een grote vraag naar voldoende geschoolde arbeidskrachten. Om hier geen knelpunt te laten ontstaan moet voldoende aanbod beschikbaar zijn binnen onderwijsinstellingen. Hiervoor sluiten we aan bij de Human Capital Agenda.
- ✓ **Als maatschappelijke organisatie.** Scholieren, studenten en ouders zijn interessante doelgroepen om kennis te laten maken met de mogelijkheden van hernieuwbare energie en energiebesparing. Scholen zijn maatschappelijk gezien belangrijke plekken waar veel mensen samenkomen. De zichtbaarheid van energiebesparing werkt inspirerend.
- ✓ **Als vastgoedeigenaar.** Scholen en kennisinstellingen zijn veelal eigenaar en gebruiker van hun vastgoed. Voor primair onderwijs is hiervoor een (beperkt) normbudget vanuit het Rijk beschikbaar en elke besparing op de energierekening komt ten goede aan het onderwijs. De grotere instellingen spreken we aan via onze eigen vastgoedaanpak beschreven in het meerjaren programma onderwijshuisvesting en indien noodzakelijk via handhaving.

Wij zoeken samenwerking met:

- ✓ Schoolbesturen
- ✓ Universiteiten, Hogescholen, MBO's en Overige kennisinstellingen
- ✓ Studentenverenigingen
- ✓ Voortgezet en primair onderwijs

Gericht op het:

- ✓ Projectmatig samenwerken in (Europese) projecten om innovaties uit te testen, te demonstreren en ervaringen te delen, waaronder op het gebied van smart grids en energie als onderdeel van woonlasten.
- ✓ Vergroten van de aandacht voor techniek en energie in het onderwijs.
- ✓ Verduurzamen van het eigen vastgoed van scholen.
- ✓ Gebruiken van de maatschappelijke functie van kennisinstellingen en groeperingen.

Met de volgende Resultaten:

Eind 2016

- ✓ Is er minimaal 1 onderzoeksvorstel ingediend voor (EU) subsidie waarbij de gemeente partner is.
- ✓ Is er actieve samenwerking met de Human Capital Agenda (EBU) voor het aansluiten van onderwijs op de arbeidsmarkt.

Eind 2020

- ✓ Zijn er in opdracht van de gemeente vier onderzoeksopdrachten uitgevoerd rondom de energietransitie of de energieagenda.

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

Het Energieplan bevat vele maatregelen waarvoor juridische, technische of financiële drempels geslecht moeten worden. Deze onderdelen kunnen we als gemeente niet alleen uitvoeren, ze vragen om een actieve opstelling en medewerking van de provincie, het Rijk en de EU. Daarom nemen we initiatief voor intensivering van de samenwerking en het overleg met andere overheden.

Vanuit de afgelopen jaren nemen wij het volgende mee:

- ✓ Afgelopen jaren is beperkt ingezet op lobby. Wij denken dat meer in gesprek gaan met de rijksoverheid kan helpen om belemmeringen op bijvoorbeeld gebied van wet- en regelgeving weg te nemen. Lobbyagenda's worden inmiddels gevormd in verband met de G4, VNG en i.s.m. netbeheerders.
- ✓ Afgelopen jaar is gestart met een regionale samenwerking. We merken dat dit het beste werkt bij gemeenschappelijke en regionale thema's zoals bijvoorbeeld de grotere bouwbedrijven en het nul-op-de-meter concept. Deze samenwerking willen we versterken.

Wij zoeken samenwerking met:

- ✓ Rijksoverheid (ministerie van EZ, I&M, BZK, Fin)
- ✓ Provincie en U10/U15
- ✓ VNG
- ✓ G4/G32
- ✓ EBU en NMU in provinciale energieagenda

Gericht op het:

- ✓ Doorvoeren van veranderingen in wet- en regelgeving die voor ons van belang zijn (zoals creëren van meer keuzevrijheid voor stadsverwarming, faciliteren van smart grids, mogelijk maken gebiedsgerichte aanpak).
- ✓ Uitwisselen van data, kennis en ervaringen met andere gemeenten en overheden: wat werkt wel en niet en hoe kunnen we gezamenlijk inspelen op snel veranderende omgeving?

Met de volgende resultaten:

Eind 2016

- ✓ Is er een gestructureerde agenda eventueel geformaliseerd in een Green Deal of City Deal met het rijk gericht op creëren van meer ruimte om met energietransitie in Utrecht aan de slag te gaan, bijvoorbeeld door experimenteerruimte.

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

9. Monitoring en verantwoording

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

✓ Bij onze nieuwe aanpak – meer gericht op samenwerking - past een andere vorm van monitoren. Niet alles dat telt, kan geteld worden. Maar wel verteld. Naast dat we een aantal effect indicatoren monitoren, gaan we ook meer kwalitatief verantwoorden. Voor het beoordelen van voortgang en het tussentijds bijsturen maken we onderscheid in het monitoren van:

- Output (resultaten) zijn de producten, goederen en diensten die beschikbaar komen voor de doelgroepen van het programma. Het gaat dan om concrete (resultaten van de) projecten die zijn uitgevoerd; bijvoorbeeld het aantal gerealiseerde slimme meters, partners betrokken bij samenwerkingsagenda's, het aantal handavingsbezoeken etc.
- Outcome zijn de (fysieke) veranderingen bij de doelgroepen die het meest nauw verbonden zijn met of 'veroorzaakt' zijn door de output (resultaten) van het programma. Indicatoren zijn bijvoorbeeld het aantal geplaatste zonnepanelen, bewoners en bedrijven die maatregelen hebben genomen.
- Effecten (beleidsdoelen). Dit zijn de maatschappelijke effecten die tot stand komen en op stedelijk niveau meetbaar zijn, zoals het CO₂- en energieverbruik in de stad, de hoeveelheid duurzaam opgewekte energie, de ontwikkeling van de woonlasten van Utrechters en gecreëerde werkgelegenheid.

- ✓ Bovengenoemde monitoringresultaten zijn, voor wat betreft de gemeentelijke inspanningen, jaarlijks terug te vinden in de Verantwoording en Jaarstukken.
- ✓ Voor de monitoring van de effecten op beleidsdoelstellingen maken we gebruik van (landelijk erkende) databronnen zoals de verbruiksgegevens die bekend zijn bij Eneco en Stedin, en bronnen bij CBS en RWS (Klimaatmonitor). Deze gegevens worden op de Utrechtse situatie toegesneden, onder andere vanwege de warmtelevering in de stad⁴. Daarnaast gebruiken we de Buurtmonitor van de gemeente Utrecht, waarbij gegevens uit de inwonersenquête zijn verzameld.

⁴ Deze Utrechtse situatie is op de website van utrecht.nl terug te lezen; utrecht.nl/milieu/co2-monitoring

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

10. Middelen

Utrechtse Energieagenda's

1. De Utrechtse ambities & mogelijkheden

2. Eigen activiteiten: We voeren uit wat we zelf kunnen doen

3. Gebiedsgerichte aanpak

4. Samenwerking rond werken: Utrechtse mix

5. Samenwerking rond wonen: Renovatie van woningen

6. Lokale initiatiefnemers: Van onderop

7. Samenwerking met kennis- en onderwijsinstellingen

8. Samenwerking over de gemeentegrenzen | lobby agenda

9. Monitoring en verantwoording

10. Middelen

- Er is in het coalitieakkoord besloten structureel €2,85 miljoen per jaar beschikbaar te maken voor het Programma Utrechtse Energie. Onze nieuwe aanpak vraagt om een flexibele inzet van het budget zodat we snel kunnen bijsturen indien nodig. Bij de programmabegroting zullen we eventuele herprogrammering aangeven.
- De activiteiten vanuit de cirkel of controle worden deels gefinancierd uit het budget vanuit de afdelingen. Wij denken dat hier nog extra capaciteit op nodig is, onder andere voor extra handhaving.
- De gebiedsgerichte aanpak is een belangrijk onderdeel van de samenwerking op wonen, werken en interne deling van kennis. Hieronder vallen ook de regietafel warmte en investeringen om de grote hoeveelheid data om te zetten naar bruikbare informatie voor onze buurtanalyses.
- Het grootste deel van het budget gaat naar samenwerken rond de thema's wonen en werken omdat daar onze mogelijkheden om invloed uit te oefenen het grootst zijn. Hier worden middelen ingezet voor aanjagen, initiëren, onderzoeken en bijeenbrengen van partijen. Bedrijven is de sector met de grootste CO₂-uitstoot, maar de sector wonen vraagt een grotere inspanning om in beweging te krijgen en achten wij wel een zeer belangrijke doelgroep voor het creëren van de beweging in de stad. Bij bedrijven zit de CO₂ uitstoot geconcentreerd bij tot 10 tot 15% van de bedrijven, terwijl voor de samenwerking rond wonen een zeer groot aantal woningen moet worden bereikt. Daarom gaan er relatief (t.o.v. de CO₂ uitstoot) wat meer middelen naar wonen.
- Voor de lobby en kennisagenda is interne en externe coördinatie nodig en onderzoeken die aansluiten bij onze vragen. Wij denken hier een synergie te behalen met communicatie, monitoring en programmamanagement.

De komende jaren verdelen wij deze middelen per jaar als volgt, waarbij we de structuur van deze agenda's volgen.

Onderdeel	Verdeling middelen per jaar
Eigen organisatie	€ 237.500
Gebiedsgerichte aanpak	€ 522.500
Samenwerken rond wonen	€ 807.500
Samenwerken rond werken	€ 807.500
Kennis, data en monitoring communicatie, lobby ne programmamanagement	€ 475.000

Utrechtse Energieagenda's

Colofon

Uitgave

Gemeente Utrecht,
programma Utrechtse Energie

Utrecht.nl/energie
Utrechtseenergie@utrecht.nl
@energie030

Vormgeving DDK, Utrecht

Foto's Ruth Catsburg, Willem Mes, Eddy
Steenvoorden, HIER Klimaatbureau,
cu2030.nl en Kees Jan Bakker

Datum november 2015

Gemeente Utrecht